

ART

НАРОДНА ХОРЕОГРАФІЧНА КУЛЬТУРА ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ: ПРОБЛЕМА РЕКОНСТРУКЦІЇ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ

асистент Людмила Шчур

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

<https://orsid.org/0000-0002-6432-7219>

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/30122019/6864

ARTICLE INFO

Received 17 October 2019

Accepted 11 December 2019

Published 30 December 2019

KEYWORDS

folk choreographic culture,
problems of restoration, dance
tradition, Western Podillya.

ABSTRACT

Due to globalization processes in the modern society there is an urgent need to preserve and develop the cultural heritage of the Ukrainian people. Today, the scientific understanding of the development of various types of Ukrainian creative activities is especially relevant. Among the variety of artistic genres, folk choreographic culture is a striking phenomenon. However, not only the government, but also scientific and educational institutions, choreographic ensembles of both professional and amateur levels should make efforts in order to preserve and develop folk choreographic traditions in the modern socio-cultural space.

The problem of dance genres restoration, where the main focus is on preserving the national choreographic culture of the studied region, remains relevant today. The purpose of the article is to recreate a complete picture of functioning of folk dance art in Western Podillya in the course of its historical development and transformation. The beginning of the study of authentic Western Podillya dance genres dates back to second half of the XIX century. It indicates the way of life and style of some traditional dance genres in the territory of the studied region. In order to highlight the problem of restoration of the Western Podillya dance tradition, we briefly summarize the genre classification and its stylistic features.

In order to reconstruct the dance tradition of the region, we have organized research work of the creative laboratory, which was created on the base of the Vesnyanka dance ensemble of the Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. The structural and functional model of the activity of the ensemble-laboratory of Western Podillya ethnography in the form of a graphic image developed by us consists of two main blocks.

The research has shown that due to the unity of content and form, the folk choreographic culture of Western Podillya influences the formation of personality and performs certain functions of socialization.

Citation: Liudmyla Shchur. (2019) Narodna Khoreorafichna Kultura Zakhidnoho Podillia: Problema Rekonstruktsii Tantsiuvalnoi Tradytzii. *Science Review*. 9(26). doi: 10.31435/rsglobal_sr/30122019/6864

Copyright: © 2019 Liudmyla Shchur. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізаційного розвитку суспільства існує гостра необхідність збереження та розвитку культурних надбань українського народу. Пріоритетними завданнями вирішення цієї проблеми є усвідомлення унікальності і неповторності духовної спадщини кожного регіону та етносу. В процесі побудови суспільства XXI ст., ґрунтованого на інформації і знаннях, культурна різноманітність є домінуючою європейською ознакою та основним політичним завданням. Тому державна політика у гуманітарній сфері повинна сприяти

активному долученню до світового процесу розвитку культурного різноманіття, заповнивши при цьому багато ще існуючих прогалів у вітчизняній культурі.

Особливої актуальності сьогодні набуває наукове осмислення розвитку різних видів культурно-мистецької творчості українців. Серед різноманіття мистецьких жанрів яскравим феноменом представлена народна хореографічна культура, яка займає окреме і особливе місце серед культурної спадщини, адже притаманними саме їй виразовими засобами розкриває сутність та характер нашого народу, в художніх формах відображає явища, взяті безпосередньо з його побуту та праці, репрезентує багатство народної моралі, повагу до родових традицій своїх предків з їх духовною поетикою, красою та ідеалами.

Та для збереження і розвитку народних хореографічних традицій у сучасному соціокультурному просторі потрібно докладати зусиль не лише з боку держави, але й наукових інституцій, навчальних закладів та хореографічних колективів як професійного, так і аматорського рівнів.

Аналіз літератури та останніх досліджень. Сучасні етнохореологічні дослідження активно спрямовані на вивчення генези, еволюції і трансформації регіональних танцювальних традицій, що є невід'ємною частиною українського народного хореографічного мистецтва загалом. Актуальною на сьогодні залишається проблема реконструкції танцювальних зразків, де основна увага спрямована на збереження народної хореографічної культури досліджуваного регіону.

Історико-методологічні аспекти становлення й розвитку окремих жанрів хореографічної культури Західного Поділля розглядалися у культурологічних, мистецтвознавчих, музикологічних та етнохореологічних дослідженнях і відображені у працях С. Шаблевської [16], В. Гнатюка [3], Р. Гарасимчука [2], А. Гуменюка [5], Б. Водяного [1], С. Стельмашука та П. Медведика [8], В. Губ'яка [4], О. Смоляка [10], М. Хая [12] та ін.

Слід зазначити, що, у різні роки, формуванню та розвитку хореографічної культури, зокрема народно-сценічного танцю, активно сприяли керівники аматорських та професійного танцювальних колективів, серед яких: заслужений артист УРСР Олександр Данічкін, заслужені працівники культури України Василь Починок, Ігор Николишин, Зіновія Бирда, Наталія та Володимир Гудові, відмінники освіти України Галина Александрович, Анатолій Поліщук та ін.

Однак, питання реконструкції народної хореографічної культури Західного Поділля досі ґрунтовно не досліджено.

Звідси, **метою статті** є відтворити цілісну картину побутування народного танцювального мистецтва західноподільського регіону в процесі його історичного розвитку і трансформації. Об'єктом даної наукової розвідки є народне мистецтво Західного Поділля, предметом дослідження виступає проблема реконструкції танцювальної традиції означеного регіону.

У процесі дослідження нами застосовано загальнонаукові та конкретно наукові методи: аналітичний для вивчення історичної, культурологічної, мистецтвознавчої літератури з теми дослідження; теоретичний для аналізу художніх методів, систематизації відомостей з історії розвитку народної хореографії, узагальнення теоретичних положень і спостережень щодо природи і локальних особливостей народних танців; порівняльний для виявлення загальних та особливих ознак, тенденцій розвитку, встановлення рівня своєрідності і спорідненості хореографічних культур; діахронний для аналізу еволюції хореографічної культури в хронологічній послідовності; синхронний для порівняльного дослідження явищ і процесів народного хореографічного мистецтва певного періоду часу; типологічний для виявлення типологічної спорідненості історико-культурних і мистецьких процесів.

Виклад основного матеріалу. Початок фіксації автентичних танцювальних зразків Західного Поділля зустрічаються у другій половині XIX ст., у записах польських фольклористів А. Новосельського [15] та С. Шаблевської [16], що вказують на побутування і стильові особливості окремих традиційних танцювальних жанрів на теренах досліджуваного регіону.

О. Шалак зауважує: „Записи С. Шаблевської із околиць Збаража – одна з характерних сторінок фольклористики другої половини XIX століття. Текстологічний аналіз публікації „Wesele i Krzywy taniec u ludu ruskiego w okolicy Zbarażu („Весілля і Кривий танець в люду руського з околиць Збаража...“) дає змогу розкрити особливості збирацької та едиційної практики фольклористики, погляди якої формувалися під впливом засад Антропологічної комісії Краківської академії мистецтв“ [13, с. 319-320].

У 1909 р., завдяки наполегливій дослідницькій роботі відомого українського етнографа В. Гнатюка, у Львові виходить збірник „Гаївки“, в якому автор подав записи хороводів західних областей України. Глибокий аналіз власних експедиційних записів дав можливість досліднику систематизувати та класифікувати хороводи та ігри Західної України із доволі детальною характеристикою виконання танцювальних рухів. В. Гнатюк розподіляє тексти хороводів на окремі групи всередині жанру за принципом їх виконання: двоходові, одноходові; хороводи, що виконуються як з танцями, так і без них [3].

Мистецтвознавець О. Смоляк зазначає: „Збірник „Гаївки“ В. Гнатюка – це свого роду перша західноукраїнська гаївкова антологія, що складається з двох частин. У першій опубліковано 184 гаївкові тексти із варіантами до них, записаних у 14 повітах Галичини. Серед них: 10 повітів представляють територію Західного Поділля - Борщівський, Бучацький, Гусятинський, Збаразький, Зборівський, Львівський, Перемишлянський, Скалатський, Терехівський, Тернопільський /.../ Географія записів гаївок вказує на активність їхнього побутування в цій місцевості та занепокоєння записувача про їхній поступовий вихід з ужитку“ [11, с. 95-101].

Активним збирачем танцювальної традиції Західного Поділля є український етнохореолог, етнолог та музикознавець Р. Гарасимчук. Про це свідчить оприлюднена ним у 1957 р. стаття „Народное искусство Тернопольской области УССР“, яка, очевидно, стала першою фундаментальною працею з вивчення та опису місцевих танців Тернопільщини [2, с. 72-89].

У 1963 р. вийшло у світ ґрунтовне дослідження в галузі українського хореографічного мистецтва А. Гуменюка „Народне хореографічне мистецтво України“ [5]. Зі слів автора: „В танцях гірських районів, особливо Прикарпаття та південного Поділля, танцювальні рухи відзначаються різкою зміною положення ніг, рук, корпусу і голови, що надає їм характерної своєрідності /.../ Взагалі танцювальні рухи в цьому районі виконують дрібніше, граціозніше, більше на місці і в обертах“ [5, с. 48].

Про окремі зразки західноподільських традиційних танців та місце їх побутування дізнаємось із книги А. Гуменюка „Інструментальна музика“, яка видана у 1972 р. [6]. Так, ми дізнаємось про особливості музичного супроводу до танців, а також їх назви („Волох“, „Плескач“, „Журавлик“ і т.д.), які на той час широко побутували у даній місцевості. Фонозаписи цих інструментальних зразків зберігаються у фондах ІМФЕ ім. М. Рильського (м. Київ) [7, С. 84-100].

Цінну інформацію щодо функціонування танцювальної традиції на теренах Західного Поділля ми почерпнули із дослідження музикознавця Б. Водяного (1993 р.), яке ґрунтується на матеріалах польових досліджень даного регіону у 1980-1990 рр. [1]. У роботі зроблено ґрунтовну характеристику жанрових груп народно-інструментальної музики Західного Поділля, де велика увага приділена, власне, танцювальній музиці.

Особлива увага традиційним танцям (пісні-танки), які побутували в Тернопільській області та записані із уст різних інформантів у 1960-1980 рр. приділена у збірці музичної народної творчості „Пісні Тернопільщини“ С. Стельмащука і П. Медведика, яка вийшла у 1993 р. [8]. Тут поданий нотний матеріал (інколи кілька варіантів), тексти пісень та короткий словесний опис танців. Загалом у збірці подано 29 традиційних танцювальних пісень, 25 коломийок та 188 текстів до них, що побутували на території досліджуваної нами місцевості.

Зразки традиційних танців, що широко побутують на теренах Західного Поділля, а саме у Терехівлянському районі Тернопільської області, зафіксовані у збірці В. Губ'яка „Фольклорні обереги духовності“, що вийшла у 2001 р. [4].

Глибокий етномузикологічний аналіз пісенності (понад 1500 західноподільських гаївок) у тісному зв'язку із танцювальними рухами здійснено у комплексному дослідженні весняної обрядовості Західного Поділля О. Смоляком у 2005 р. [10].

Цінним для пошукової роботи є транскрипції окремих зразків народної танцювально-інструментальної музики у монографії М. Хая „Українська інструментальна музика усної традиції“, де у третьому розділі „Нотографія основних жанрів“, автором зроблений їх глибокий аналітичний коментар з боку метроритмічної, інтонаційної та ладової структур [12, с. 259-297].

У сучасному соціокультурному просторі назріває нагальна проблема реконструкції танцювальних традицій задля збереження та розвитку як регіональних народних хореографічних традицій, так і народної хореографічної культури України загалом.

Результат досліджень. Танцювальна традиція Західного Поділля сформувалась у процесі тривалого історичного та соціально-економічного розвитку регіону. Опираючись на

попередні дослідження мистецтвознавців, фольклористів, етнографів та звичайних поціновувачів, які збирали та описували окремі автентичні танцювальні зразки, а також оперуючи власними експедиційними матеріалами, танцювальну традицію Західного Поділля поділяємо на: обрядові, побутові, сюжетні та напливові танці.

З метою висвітлення питання реконструкції танцювальної традиції Західного Поділля наводимо коротку характеристику її жанрової класифікації.

Обрядові танці у Західному Поділлі супроводжували майже всі свята календарного року. Починаючи із різдвяно-новорічного періоду „танцюристи, а тоді їх називали „плясунами“ з музикою, на бажання дівчат, входили до хати і відтанцювали з ними по кілька танців /... / ходили і з „Маланкою“. За „Маланку“ звичайно переодягали доброго танцюриста, а чотири танцюристи переодягались за козаків, які також танцювали з зібраними в якійсь хаті дівчатами“ [9, с. 66].

Найбільш збереженим у Західному Поділлі є Великодній обряд, невід’ємною частиною якого є дівочі гаївки („Жучок“, „Коструб“ і „Жельман“), дитячі гаївки („Бузько“, „Зайчику, зайчику“, „Котик і Мишка“) та парубочі ігри та забави „Щупак“, „Ремінець“, „Грушка“, „Пекар“, „Віл“, „Дзвіниця“.

О. Смоляк зауважує, що на даний час у Західному Поділлі в основному збереглися гаївки, що представлені трьома типами танцювального малюнка: круговим (за формою хореографічного орнаменту він представлений трьома різновидами: колом без дійових осіб та з дійовими особами в ньому, колом-спіралькою та колом-черепашкою), ключовим (підковка, вісімка та кривулька (змійка), що символізують зміни пір року, народження, життя та смерть, безкінечність людського буття) та дворядним (представлені двошеренговою ходою, імітацією будівництва мостів та воріт символізують рух весняних явищ природи – хмар, дощу, вітру, ріст злакових та городніх культур, прихід з неба на землю Весни). Найбільш поширений у досліджуваному регіоні круговий тип гаївок [10, с. 33].

Побутові танці є найбільш вживаним та найстарішим жанром танцювальної традиції на Західному Поділлі, без яких не обходиться жодне святкування чи гуляння. За спільними ознаками стилістичних особливостей музики та хореографії їх можна розділити на: козачки, вальси, польки (ігрові, під інструментальний супровід, під спів та інструментальний супровід, за локальними назвами), пісні-танки, коломийки. Хореографічний малюнок побутових танців є доволі простим. Тут переважають такі танцювальні рухи, як простий танцювальний крок, приставний крок, перемінний крок, притупи, прості кроки з притупом на місці та в повороті, крок польки на місці та в повороті, крок вальсу і т. д.

Невід’ємною складовою виконання традиційного танцю є музичний супровід, який часто відповідає кожній танцювальній фігурі, тобто змінюється мелодія – змінюються рухи або малюнок танцю. До складу традиційного інструментального ансамблю входили такі музичні інструменти як скрипка, цимбали, басоля та бубон, що є типовими під час виконання традиційного музичного супроводу до танців західноподільського регіону.

Сюжетні танці утворюють окремий жанр танцювальної традиції Західного Поділля, які різноманітні за своїми назвами, тематикою та манерою виконання. До цього жанру відносимо такі танці, як „Каперуш“, „Швец“, „Василиха“, „Марися“, „Гандзя“, „Чабан“ та ін. Особливістю цих танців є наявність та зміст танцювальної пісні, текст якої розкривається за допомогою хореографічної лексики. Хореографічний малюнок сюжетних танців збагачується за рахунок танцювальних рухів та пантомімічних жестів, які найбільш точно та повно передають зміст самого танцю.

Напливові танці. Територія Західного Поділля у різні часи перебувала у політичній залежності від інших держав, а найбільше Польщі та Росії, що спричинило суттєвий вплив як на становлення та подальший розвиток регіональної танцювальної традиції, так і культури загалом.

За словами Б. Водяного: „Внаслідок тісного спілкування з музичними культурами сусідніх народів та етнічних груп у репертуар традиційної танцювальної музики увійшли: польський „Оберек“ та „Краков’як“, угорський „Чардаш“, російські „Яблочко“ та „Коробейники“, французька „Кадриль“, єврейські „Сім сорок“ або „Танець з хустинкою“, молдавські „Молдавеняска“ і т. д. [1].

Слід зауважити, що на території Західного Поділля у місцевій танцювальній традиції міцно вкорінилася „полька“ (чеська за своїм походженням). Свідченням цього є широке побутування польок у багатьох місцевостях зазначеного регіону, які вирізняються за локальними назвами, для прикладу: „Тернопільська“, „Йосипівська“, „Трибухівська“,

„Подільська“ та ін. За стильовими особливостями музичний супровід польок є запальним та ритмічним, що вказує на характер та манеру їх виконання, з боку хореографії - полька є парним танцем, кількість пар є довільною та не обмеженою, виконується парами по колу або на місці, переважно складається із двох танцювальних фігур, які повторюються між собою. Хореографічна лексика складається із кроку польки, притупів, кружляння дівчат під рукою хлопців, кружляння парами по колу та місці.

З метою реконструкції танцювальної традиції означеного регіону нами зорганізована науково-дослідницька робота творчої лабораторії, яка створена на базі танцювального ансамблю „Веснянка“ Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, спрямована на залучення широкого кола студентської молоді, їх пошуково-наукової та мистецької діяльності, яка, на нашу думку, є одним із ефективних шляхів щодо збереження та передачі традицій народної хореографічної культури Західного Поділля.

Ансамбль-лабораторія етнохореографії об’єднує у своїй діяльності студентів та викладачів, учнів та вчителів загальноосвітніх шкіл, керівників танцювальних, фольклорно-етнографічних колективів, працівників центрів народної творчості на базі спільних творчих інтересів для створення, розробки і реалізації нових засобів та ідей науково-дослідницької діяльності.

Розроблена нами структурно-функціональна модель діяльності ансамблю-лабораторії етнографії Західного Поділля представлена у вигляді графічного зображення, у якому існує закономірний взаємозв’язок між чітко визначеними компонентами, складається із двох основних блоків: перший блок – контекстуальність функціонування народної хореографічної культури, другий блок – структурні елементи народних танців (рис. 1).

До першого блоку, який відображає контекстуальність функціонування ансамблю-лабораторії входять такі складові діяльності: фольклорні експедиції, робота з інформантами, створення каталогів аудіо-відеотек, забезпечення музичного супроводу до танців традиційним інструментальним ансамблем, формування теоретичних основ хореографічної культури у навчальному процесі, робота майстерні традиційного костюма, проведення майстер-класів, організація концертної діяльності, що у сукупності утворюють музей народної хореографічної культури.

Рис.1. Структурно-функціональна модель діяльності ансамблю-лабораторії етнохореографії Західного Поділля

До другого блоку, який відображає структурні елементи народних танців входять такі компоненти: композиція, драматургія, сюжет, стилістика, музичний супровід, традиційні ритмоформули, характерні каданси, лексика, костюм, атрибутика.

Всі ці компоненти формують характерну локальну своєрідність як кожного танцю, так і в цілому хореографічну культуру регіону. Відображені у моделі складові взаємодіють між собою, створюючи єдність та художню цілісність хореографічного мистецтва.

З метою пошуково-дослідницької роботи щодо побутування танцювальної традиції досліджуваного регіону, нами зорганізовані фольклорні експедиції, а саме: у Борщівський, Буцацький, Бережанський, Чортківський, Заліщицький, Гусятинський, Терехівський райони, у вигляді практично-дослідницької роботи, спрямовані на вивчення, фіксацію, збереження та реконструкцію західноподільських танцювальних зразків.

Актуальною й на сьогодні залишається розробка проблеми системи нотації танцювальних зразків, оскільки однією із важливих умов під час роботи у фольклорних експедиціях є спілкування з інформантами та чітка, детальна фіксація зібраних матеріалів.

Тому нами розроблений ряд графічних позначень, а саме: положення рук, положення ніг та розміщення рук у парі танцюючих, що вказують на характерні ознаки, стильові особливості та манеру виконання, власне, західноподільської танцювальної традиції.

Детально опрацювавши власні експедиційні матеріали, нам вдалося здійснити реконструкцію таких західноподільських традиційних танців: „Відбивна полька”, „Падеспанець”, „Подільський козачок”; танцювальних пісень „Канада”, „За нашом століщем”, „Верховина”; „Каперуш” та ін.

Слід зазначити, що невід’ємною складовою виконання традиційного танцю є інструментальний супровід. З метою реконструкції традиційних музичних інструментів, які побутували на Західному Поділлі, нами створений традиційний інструментальний ансамбль, до складу якого увійшли такі музичні інструменти як скрипка, цимбали, басола та бубон, що є типовими під час виконання традиційного музичного супроводу до танців західноподільського регіону.

Проведене дослідження показало, що, завдяки єдності змісту і форми, народна хореографічна культура Західного Поділля впливає на формування особистості і виконує такі функції соціалізації, як інформативно-пізнавальну, комунікативну, культурно-творчу та естетичну.

Інформативно-пізнавальна функція виконує передачу, трансляцію танцювального досвіду хореографічної культури Західного Поділля, фіксуючи при цьому зразки традиційного танцювального мистецтва у різні роки їх побутування.

Комунікативна функція хореографічної культури полягає в передаванні танцювального досвіду поколінь і формуванні різноманітних способів і типів спілкування між представниками хореографічного мистецтва та виконує роль збирача етнохореологічних зразків, забезпечуючи живий зв’язок поколінь і закладаючи фундамент для утвердження національної ідентифікації.

Культурно-творча функція хореографічної культури реалізується за допомогою етично-естетичних норм у танці, засвоєння яких необхідне для успішної репрезентації і сприйняття в суспільстві.

Естетична функція хореографічної культури полягає у формуванні певних ціннісних орієнтирів про танець і танцювальних смаків людини, що виступає одним із важливих чинників естетичного розвитку особистості [14, с. 24-26].

Отже, досліджуючи генезу та еволюцію танцювального мистецтва західноподільського регіону, ми прийшли до наступних **висновків**:

- хореографічна культура Західного Поділля є цілим мистецьким феноменом, характерним своїми локальними стильовими особливостями, манерою виконання та різноманітністю жанрів, що є невід’ємною складовою народної хореографічної культури України загалом;

- попередні наукові дослідження, а також експедиційні записи фольклористів, музикознавців та мистецтвознавців у різні роки, створили необхідну базу для можливості здійснення реконструкції танцювальної традиції на сучасному етапі та є вагомим внеском у формуванні і розвитку хореографічної культури даного регіону;

- актуальність проблеми реконструкції танцювальних зразків спонукали нас у організації науково-дослідницької роботи творчої лабораторії, яка створена на базі танцювального ансамблю „Веснянка“ Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Дане дослідження підтверджує, що створення та діяльність ансамблю-лабораторії є ефективним засобом залучення молоді до науково-дослідницької роботи, що сприяє передачі танцювальних традицій Західного Поділля та надає можливість їх реконструкції в умовах сучасного функціонування хореографічних колективів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Водяний Б. Народна інструментальна музика Західного Поділля: проблема еволюції традиційних форм музикування: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Київ, 1994. 19 с.
2. Гарасимчук Р. Народное искусство Тернопольской области УССР / Советская этнография. 1957. №1. С. 72-89
3. Гнатюк В. Матеріали до української етнології. Гаївки. Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові, 1909. Т. XII. 100 с.
4. Губ'як В. Фольклорні обереги духовності. І-Ф: Полум'я (ІМЕ), 2001. 324с.
5. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво України. К.,1963. 235 с.
6. Інструментальна музика / упор. А. Гуменюк. Київ, 1972. 487 с.
7. Копил С. Фольклор Західної України у фондах ІМФЕ ім. М. Рильського (м. Київ): матеріали третьої конференції дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель. Львів, 1992. С. 84-100.
8. Пісні Тернопільщини. Вип. 2/ упор. С. Стельмащук та П. Медведик. К., 1993. 536 с.
9. Скоропад В. Мої спогади. Літопис Борщівщини: Істор.-краєзнав. зб. / ред. І.Скочиляс, М. Сохацький. Борщів, 1993. Вип. 3. 98 с.
10. Смоляк О. Весняна обрядовість Західного Поділля в контексті української культури : автореф. дис. ... д - ра мистецтвознавства: 17.00.03. Київ. 2005. 40 с.
11. Смоляк О. Збірник «Гаївки» Володимира Гнатюка – перше монографічне видання в Україні // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. 2014. № 3. С. 95-101.
12. Хай М. Українська інструментальна музика усної традиції : [Нотн. зб.] / Михайло Хай ; запис, нот. ред. і транскрипції М. Хая, окремі транскрипції студ. істор.-теорет. та композит. фак-тів НМАУ ім. П. Чайковського. Дрогобич : Коло. 2011. 467 с., нот.
13. Шалак О. Український фольклор у записках польської дослідниці Северини Шаблевської: методика фіксації, едіція / О. І. Шалак // Літературознавчі студії. 2015. Вип. 43(2). С. 318-325, с. 319-320.
14. Шариков Д. Мистецтвознавча наука хореологія як феномен художньої культури : монографія. Ч. 3. Типологія хореографії . К., 2013. 90, [41] с.
15. Nowoselski A. Lud ukraiński / Antoni Nowoselski. Wilno, 1857. Т. 1. 282 s.; Т. 2. 282 s.
16. Wesele i Krzywy taniec u ludu ruskiego w okolicy Zbarażu. Skreśliła Seweryna Szablowska // Zbiór wiadomości do antropologii krajowej wydawany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie. Kraków, 1883. Т. VII. S. 120-134.